

УДК 342.7

doi.org/10.30970/jcl.1.2023.5

Вероніка Берч

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права та порівняльного правознавства, Ужгородський національний університет, Україна
 ORCID ID: 0000-0002-3837-4724
 E-mail: veronyka.kotskulych@uzhnu.edu.ua

ЗМІСТ, СПРЯМУВАННЯ ТА НАПОВНЕНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ГАРАНТІЇ ПРАВА НА СПОРТ

CONTENT, DIRECTION AND COMPLETENESS OF THE CONSTITUTIONAL AND LEGAL GUARANTEE OF THE RIGHT TO SPORT

Veronika Berch

Candidate of Law, Associate Professor, Department of Constitutional Law and Comparative Jurisprudence, Uzhhorod National University, Ukraine

Abstract | Sport plays an important role in the life of society and protection of the rights, freedoms and interests of its members. Through sport and its principles of equality, respect and fair play, we can unite people across borders and overcome social, cultural and economic barriers. Sports can teach us valuable lessons about non-discrimination and inclusion, and can show us what equal participation should look like. Sport can challenge stereotypes, helping us to break down barriers in society and promote progress on issues that are fundamental to the exercise and realization of fundamental human rights. At any level, sport can bring enormous value—for the competition, the participants, and the fans. Sports have powerful tools not only for changing the human experience of life, but also for uniting nations, cultures and communities from around the world. Speaking at an international conference on sports, Pope Francis recognized that: «... sports is a human activity of great value that can enrich people’s lives...». An important characteristic of sports, the Pope noted, is: «...the beauty and joy present in sports, whether playing or watching, is something that benefits and unites everyone, regardless of religion, ethnic group, nationality or disability».

Within the framework of the national normative array, sports guarantees are given a lot of attention, in particular, among the current acts that regulate and mention the right to sport, we can list: Laws of Ukraine «On physical culture and sports», «On support of the Olympic, Paralympic movement and sports of the highest achievements in Ukraine», «On the rehabilitation of persons with disabilities in Ukraine», «On the management of state-owned objects», «On advertising», Decrees of the President of Ukraine «On the development and support of the Paralympic movement in Ukraine», «On measures for physical culture and sports rehabilitation persons with disabilities and support of the Paralympic and Deaflympic movement in Ukraine», «On state

scholarships to champions and prize-winners of the Olympic, Paralympic and Deaflympic Games», «On scholarships of the President of Ukraine for children with disabilities who have high achievements in all-Ukrainian sports competitions, and their coaches », etc., as well as numerous bylaws.

Thus, with regard to enshrining the guarantee of the right to sport in the Constitution of Ukraine, it is worth noting that such a guarantee can contribute to increasing the level of physical culture and sports in the country. The national constitution contains principles that must be followed in all areas of the country's life, and sports in this case is no exception.

This constitutional guarantee can serve as an additional means of protecting the right to sport, as well as provide a legal basis for the development of physical culture and sports in the country. The latter is an important step in the direction of ensuring the availability of sports for all citizens of Ukraine.

In addition, let us add that enshrining the guarantee of the right to sport in the Constitution of Ukraine is expedient, provided that it will be implemented in practice and will have a sufficient legal basis for its protection.

Keywords: The Constitution of Ukraine, law, legal regulation, constitutional guarantee, right to sport, sports policy.

Анотація | Вказується на важливу роль спорту у житті суспільства та захисті прав, свобод та інтересів його членів. Завдяки спорту та його принципам рівності, поваги та чесної гри ми можемо об'єднати людей понад кордонами та подолати соціальні, культурні та економічні бар'єри. Спорт може надати нам цінні уроки щодо недискримінації та інклюзивності, а також може показати, яким чином повинна виглядати рівноправна участь. Спорт може кинути виклик стереотипам, що допомагає нам подолати перепони в суспільстві та сприяти прогресу в питаннях, які мають фундаментальне значення для здійснення та реалізації основоположних прав людини. На будь-якому рівні спорт може принести величезну цінність — для змагань, учасників і вболівальників. Спорт володіє впливовими інструментами не тільки щодо зміни життєвого досвіду людини, але й щодо об'єднання нації, культури та спільноти з усього світу. Папа Франциск, виступаючи на міжнародній конференції зі спорту, підкреслив, що: «... спорт — це людська діяльність великої цінності, яка здатна збагатити життя людей...». Важливою характеристикою спорту, зазначив Папа, є: «...присутні у спорті краса і радість, будь то гра чи перегляд, це те, що приносить користь і об'єднує всіх, незалежно від релігії, етнічної групи, національності чи інвалідності».

Відзначено, в рамках національного нормативного масиву спортивним гарантіям приділяється чимала увага, зокрема серед чинних актів, що регулюють та згадують право на спорт, можна назвати: Закони України «Про фізичну культуру і спорт», «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», «Про управління об'єктами державної власності», «Про рекламу», Укази Президента України «Про розвиток та підтримку паралімпійського руху в Україні», «Про заходи щодо фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю та підтримки паралімпійського і дефлімпійського руху в Україні», «Про державні стипендії чемпіонам і призерам Олімпійських, Паралімпійських та Дефлімпійських ігор», «Про стипендії Президента України для дітей з інвалідністю, які мають високі досягнення у всеукраїнських спортивних змаганнях, та їх тренерів» тощо, а також численні підзаконні нормативні акти.

Зі свого боку, що стосується закріплення права на спорт в Конституції України, то варто зазначити, що така гарантія може сприяти підвищенню рівня фізичної культури та спорту в країні. Національна Конституція містить принципи, які повинні дотримуватися в усіх сферах життя країни, а спорт в даному випадку не є винятком.

Зазначається, прописана конституційна гарантія зможе прослужити додатковим засобом захисту права на спорт, а також забезпечити правову базу для розвитку фізичної культури та спорту в країні. Остання вважається важливим кроком у напрямку забезпечення доступності спорту для всіх громадян України. Автор вказує, закріплення гарантії права на спорт в Конституції України є доцільним за умови, що воно буде реалізовуватися на практиці та матиме достатню правову базу для свого захисту.

Ключові слова: Конституція України, закон, нормативно-правове регулювання, конституційна гарантія, право на спорт, спортивна політика.

Постановка проблеми. Аналізуючи рівень наукового та нормативного врегулювання вітчизняних відносин у сфері професійного спорту, а також намагаючись забезпечити захист інтересів спортсменів, врегулювання тренерських інституцій, арбітражу, конфліктів у спорті та процедур їх вирішення, покращення правових інструментів захисту національних спортивних інтересів України на міжнародній арені, вбачаємо необхідність проведення загальнотеоретичного дослідження спортивного права як цілісного утворення і визначення його місця в правовій системі України. Досліджуючи українську наукову літературу, можемо спостерігати лише окремі фрагментарні аспекти функціонування спортивного права, що лише підкреслює необхідність введення спортивного права як комплексної галузі законодавства.

Право особи на спорт гарантується низкою міжнародно-правових актів, зокрема відповідно до Загальної декларації прав людини право на спорт трактується як складова «участі в культурному житті суспільства»¹. Дане правовідношення також було проголошено правом людини в Європейській спортивній Хартії, яка за головну мету окреслює керівництво урядами у розробці та впровадженні правових і політичних рамок для спорту, що підкреслюють численні індивідуальні та соціальні переваги (зокрема для здоров'я, інклюзії та освіти), а також дотримуються та сприяють цінностям прав людини, демократії та верховенства права, як це закріплено у відповідних стандартах Ради Європи², Міжнародній декларації про права людини та спорт, яка підтримує фізичну активність і спорт для всіх як фундаментальне право кожної людини³, Міжнародній хартії з фізичного виховання, фізичної активності та спорту, що підтверджує фундаментальність прав на фізичне виховання, фізичну активність та спорт⁴ та Олімпійській хартії, суть якої зводиться до гарантування кожному можливості займатися спортом, без будь-якої дискримінації, в дусі Олімпізму, взаєморозуміння, дружби, солідарності та чесної гри⁵.

Відтак держави-члени, які ратифікували відповідні правові договори, пов'язані з охороною та гарантуванням основоположного права особи на спорт, зобов'язуються забезпечувати відповідні права та подавати періодичні звіти до уповноважених органів про свій прогрес у цьому. Однак огляд останніх звітів про прогрес держав-членів показує загальну неспроможність визнати статус спорту як права людини або визнати спортивне право за окрему галузь права. У зв'язку з цим конституційно-правове забезпечення права на спорт є надзвичайно актуальним питанням, яке потребує належної уваги та дослідження.

У науковій статті досліджено зміст, спрямованість та повноту конституційно-правового забезпечення права на спорт у контексті зарубіжних та національно-правових порядків. Результати цього дослідження можуть бути корисними політикам, юристам та іншим зацікавленим особам, які займаються захистом прав людини та сприянням розвитку спортивної політики в межах національного законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепт дослідження генезису спортивного права, нормативно-правового врегулювання змісту та соціального призначення спортивної політики держави складає наступне коло вітчизняних та зарубіжних вчених: В.П. Васькевич, О.Г. Дробницький, Ж. Карбоньє, М. Корнфорт, Р. Макларен, М.М. Марченко, Н.М. Пархоменко, О.В. Петришин, П.М. Рабінович, О.О. Шевченко, Ю.С. Шемшученко, О.І. Ющик та ін.

¹ Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. ООН. *Голос України*. 2008. № 236.

² Recommendation CM/Rec(2021)5 of the Committee of Ministers to member States on the Revised European Sports Charter. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2021-5-on-the-revision-of-the-european-sports-char/1680a43914> (дата звернення: 01.03.2023 р.).

³ International Declaration on Human Rights and Sport (Tbilisi Declaration). URL: <https://www.coe.int/en/web/sport/text-of-the-tbilisi-declaration> (дата звернення: 01.03.2023 р.).

⁴ Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту від 21.11.1978. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350#Text (дата звернення: 01.03.2023 р.).

⁵ Олімпійська Хартія від 26.06.2019. *Міжнародний Олімпійський Комітет*. URL: <https://lasersailing.com.ua/images/olimpic.pdf> (дата звернення: 01.03.2023 р.).

Метою статті є аналіз нормативно-правового регулювання права на спорт, характеристика змістовного та функціонального наповнення конституційної гарантії права на спорт.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі спорт є не лише важливим видом діяльності, а й важливим соціальним явищем, яке має велике значення для розвитку особистості та суспільства загалом. У багатьох країнах світу «спортивне право» вважається ще не досить розвинутою галуззю національного права, оскільки воно складається з елементів, які притаманні різним галузям права, як-от арбітражне, цивільне, трудове та фінансове. З іншого боку, галузь міжнародного спортивного права вже давно визнана і продовжує розвиватися. До прикладу, Г.Ю. Бордюгова розглядає спортивне право як міжнародне, яке водночас є галуззю права національного⁶, тоді як О.А. Моргунов розглядає його як підгалузь адміністративного права, що не є самостійною галуззю національного права⁷.

У межах наукової літератури склався підхід, згідно з яким нормативно-правову регламентацію права на спорт розглядають крізь призму двох складових:

- *нормативно-правового регулювання у сфері спорту;*
- *регулювання «lex sportiva», що відноситься до комплексу нормативного регулювання, яке не обмежується лише правовими нормами. Це може охоплювати також саморегулювання в галузі спорту між його суб'єктами, локально-корпоративне регулювання в сфері спорту тощо⁸.*

Зазначимо, що рівень нормативно-правової регламентації права на спорт в рамках національного законодавства включає:

- *Конституцію України, яка у контексті статті 22 право на заняття спортом проголошує важливою формою реалізації права на здоровий спосіб життя, що є невід'ємним правом людини на життя, яке гарантується статтею 27 Конституції.*
- *Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року №3808-XII, що окреслює загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту та регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту відповідно.*
- *Низку постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, що регулюють питання організації та фінансування спортивних заходів.*
- *Різноманітні нормативно-правові акти різних міністерств та відомств, які стосуються питань спорту.*
- *Нормативно-правові акти спортивних організацій, які визначають внутрішні правила та процедури проведення спортивних заходів та взаємовідносин між спортсменами, тренерами та іншими учасниками спортивного процесу.*

Водночас зауважимо, що навіть попри концептуальні підходи щодо виділення спортивного права в окрему галузь права, динамічного розвитку спортивної політики, вбачаємо прогалину у відсутності нормативно-правового врегулювання права на спорт на конституційному рівні. Підкреслимо, що практика гарантування на законодавчому рівні та zarazом відсутність прописаного у Конституції права на спорт є поширеною не тільки в межах національного законодавства. У конституціях багатьох держав не закріплено право громадян на спорт. Проте такі держави можуть забезпечувати реалізацію цього права через законодавство, національні політики та програми.

⁶ Бордюгова Г.Ю. Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2009. 18 с.

⁷ Моргунов О.А. Адміністративно-спортивне право як підгалузь адміністративного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2013. 18 с.

⁸ Андрейченко С.С. Міжнародне спортивне право: доктринальне обґрунтування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №4. С.377-380.

До прикладу, Сполучені Штати Америки не містять окремої статті в конституції, що визнає право на спорт, однак федеральне законодавство регулює різні прояви фізичної активності, включаючи закони про доступ до спортивних об'єктів, програми спортивної активності в школах та місцеві ініціативи з підтримки здорового способу життя⁹.

Водночас більшість держав дотримуються позиції визнання права на спорт на конституційному рівні. До прикладу, Конституція Бразилії в Розділі 3 «Освіта, культура та спорт» проголошує обов'язком держави сприяння заняттям формальними та неформальними видами спорту як право кожної людини з належною увагою до:

- I – автономії керівних спортивних організацій та асоціацій щодо їх організації та діяльності;
- II – виділення державних коштів з метою сприяння на пріоритетній основі освітньому спорту та, в окремих випадках, спорту вищих досягнень;
- III – диференційованого підходу до професійних і непрофесійних видів спорту;
- IV – захисту і розвитку спорту, створеного в країні¹⁰.

Висновки. Таким чином, право на спорт є одним з соціальних та культурних прав людини, що гарантує право кожної особи на доступ до фізичної активності та спортивної діяльності, зміст якого полягає в забезпеченні кожній людині можливості займатися спортом, отримувати користь для здоров'я та розвивати фізичні та психологічні здібності.

Водночас право на спорт є складовою частиною значно ширшого права на здоровий спосіб життя. Воно підтримує та розвиває фізичну та психічну стійкість, покращує загальний стан здоров'я, зменшує ризик розвитку різноманітних хвороб та сприяє збільшенню тривалості життя. Наповненість права на спорт може включати такі елементи, як доступ до спортивних споруд, територій та обладнання, можливість отримувати спеціальну підготовку та підтримку для участі у спортивних змаганнях та заходах, а також право на належні умови для спортивної діяльності та захист від будь-яких форм дискримінації.

Зміст та спрямування права на спорт можуть варіюватися в залежності від політики та практики кожної держави. Однак загалом дані заходи спрямовані на підтримку здорового способу життя населення, розвитку та скерованості національної спортивної політики та статусу держави на міжнародній арені.

Отже, окресливши фундаментальні засади спортивної політики держави, цілком логічно доходимо до висновку щодо існування у вітчизняній правовій системі конкретних прогалин, недостатнього правового врегулювання спортивної галузі права, а відтак стикаємося із актуальною та назрілою на даному етапі суспільного розвитку необхідністю проведення кодифікаційної роботи спортивної галузі права.

Резюмуючи, з огляду суб'єктивної позиції автора, *включення права на спорт до Конституції України* може каталізувати процедури захисту цього права і забезпечити доступ до спорту для всіх громадян країни. Даний припис також може простимулювати державні органи до розвитку інфраструктури та фінансування спортивних заходів, що позитивно відзначиться на здоров'ї та добробуті населення.

⁹ The National Youth Sports Strategy. URL: https://health.gov/sites/default/files/2019-10/National_Youth_Sports_Strategy.pdf (дата звернення: 01.03.2023 р.).

¹⁰ Constitution of the Federative Republic Of Brazil. Constitutional text of October 5, 1988, with the alterations introduced by Constitutional Amendments No. 1/1992 through 64/2010 and by Revision Constitutional Amendments No. 1/1994 through 6/1994.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Pope Francis on sports? The Pontiff claims sports are 'at the Service of Humanity. URL: <https://www.catholic.org/news/hf/faith/story.php?id=71269> (дата звернення: 01.03.2023 р.).
2. The National Youth Sports Strategy. URL: https://health.gov/sites/default/files/2019-10/National_Youth_Sports_Strategy.pdf (дата звернення: 01.03.2023 р.).
3. Андрейченко С.С. Міжнародне спортивне право: доктринальне обґрунтування. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. №4. С.377-380
4. Бордюгова Г.Ю. Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2009. 18 с.
5. Белов Д., Громовчук М., Правовий простір держави: конституційно-правовий аспект. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2021. Випуск 66. С. 46-50.
6. Белов Д.М. Белова М.В. Система захисту прав і свобод людини і громадянина: доктринальні та нормативні основи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2022. Вип. 74. С. 85-90.
7. Громовчук М.В., Белов Д.М. Гуманізм як філософсько-правова категорія в умовах формування нової парадигми в праві. Аналітично-порівняльне право. №3/2022. С. 39-42.
8. Моргунів О.А. Адміністративно-спортивне право як підгалузь адміністративного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2013. 18 с.

Перелік юридичних документів:

9. Constitution of the Federative Republic Of Brazil. Constitutional text of October 5, 1988, with the alterations introduced by Constitutional Amendments No. 1/1992 through 64/2010 and by Revision Constitutional Amendments No. 1/1994 through 6/1994.
10. International Declaration on Human Rights and Sport (Tbilisi Declaration). URL: <https://www.coe.int/en/web/sport/text-of-the-tbilisi-declaration> (дата звернення: 01.03.2023 р.).
11. Recommendation CM/Rec(2021)5 of the Committee of Ministers to member States on the Revised European Sports Charter. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2021-5-on-the-revision-of-the-european-sport-cha/1680a43914> (дата звернення: 01.03.2023 р.).
12. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. ООН. Голос України. 2008. № 236.
13. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
14. Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту від 21.11.1978. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350#Text (дата звернення: 01.03.2023 р.).
15. Олімпійська Хартія від 26.06.2019. Міжнародний Олімпійський Комітет. URL: <https://laser sailing.com.ua/images/olimpic.pdf> (дата звернення: 01.03.2023 р.).
16. Про державні стипендії чемпіонам і призерам Олімпійських, Паралімпійських та Дефлімпійських ігор: Указ Президента України від 10.09.2011. № 907/2011. Офіційний вісник Президента України. 2011 р. № 26. Ст. 32.
17. Про заходи щодо фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю та підтримки паралімпійського і дефлімпійського руху в Україні: Указ Президента України від 06.04.2006. № 290/2006. Офіційний вісник України. 2006 р. № 15. Ст. 57.
18. Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні: Закон України від 14.09.2000. № 1954-III. Відомості Верховної Ради України. 2000 р. № 43. Ст. 370.
19. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005. № 2961-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006 р. № 2. Ст. 36.
20. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996. № 270/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996 р. № 39. Ст. 181.
21. Про розвиток та підтримку паралімпійського руху в Україні: Указ Президента України від 08.11.2001 р. № 1059/2001.
22. Про стипендії Президента України для дітей з інвалідністю, які мають високі досягнення у всеукраїнських спортивних змаганнях, та їх тренерів: Указ Президента України від 07.09.2022. № № 635/2022. Офіційний вісник Президента України. 2022 р. № 8. Ст. 16.
23. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006. № 185-V. Відомості Верховної Ради України. 2006 р. № 46. Ст. 456.
24. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993. № 3808-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994 р. № 14. Ст. 80.

References

Bibliography:

1. Andreichenko S.S. Mizhnarodne sportyvne pravo: doktrynalne obgruntuvannya. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. 2020. №4. S.377-380
2. Bielov D., Hromovchuk M., Pravovyi prostir derzhavy: konstytutsiino-pravovyi aspekt. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriya Pravo. 2021. Vypusk 66. S. 46-50.
3. Bielov D.M. Bielova M.V. Systema zakhystu prav i svobod liudyny i hromadianyna: doktrynalni ta normatyvni osnovy. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriya «Pravo». 2022. Vyp. 74. S. 85-90.
4. Bordiuhova H.YU. Mizhnarodne sportyvne pravo yak osnova dlia formuvannya natsionalnoi haluzi prava «Sportyvne pravo Ukrainy»: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.11. Kyiv, 2009. 18 s.
5. Hromovchuk M.V., Bielov D.M. Humanizm yak filozofsko-pravova katehoriia v umovakh formuvannya novoi paradymy v pravi. Analitychno-porivnialne pravo. №3/2022. S. 39-42.
6. Morhunov O.A. Administratyvno-sportyvne pravo yak pidhaluz administratyvnoho prava Ukrainy: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Zaporizhzhia, 2013. 18 s.
7. Pope Francis on sports? The Pontiff claims sports are 'at the Service of Humanity. URL: <https://www.catholic.org/news/hf/faith/story.php?id=71269> (data zvernennia: 01.03.2023 r.).
8. The National Youth Sports Strategy. URL: https://health.gov/sites/default/files/2019-10/National_Youth_Sports_Strategy.pdf (data zvernennia: 01.03.2023 r.).

List of legal documents:

9. Constitution of the Federative Republic Of Brazil. Constitutional text of October 5, 1988, with the alterations introduced by Constitutional Amendments No. 1/1992 through 64/2010 and by Revision Constitutional Amendments No. 1/1994 through 6/1994.
10. International Declaration on Human Rights and Sport (Tbilisi Declaration). URL: <https://www.coe.int/en/web/sport/text-of-the-tbilisi-declaration> (data zvernennia: 01.03.2023 r.).
11. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141.
12. Mizhnarodna khartiia fizychnoho vykhovannya, fizychnoi aktyvnosti ta sportu vid 21.11.1978. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350#Text (data zvernennia: 01.03.2023 r.).
13. Olimpiiska Khartiia vid 26.06.2019. Mizhnarodnyi Olimpiiskyi Komitet. URL: <https://lasersailing.com.ua/images/olimpic.pdf> (data zvernennia: 01.03.2023 r.).
14. Pro derzhavni stypendii chempionam i pryzeram Olimpiiskyykh, Paralimpiiskyykh ta Deflimpiiskyykh ihor: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 10.09.2011. № 907/2011. Ofitsiyni visnyk Prezydenta Ukrainy. 2011 r. № 26. St. 32.
15. Pro fizychnu kulturu i sport: Zakon Ukrainy vid 24.12.1993. № 3808-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1994 r. № 14. St. 80.
16. Pro pidtrymku olimpiiskoho, paralimpiiskoho rukhu ta sportu vyshchykh dosiahnen v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 14.09.2000. № 1954-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2000 r. № 43. St. 370.
17. Pro reabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 06.10.2005. № 2961-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2006 r. № 2. St. 36.
18. Pro reklamu: Zakon Ukrainy vid 03.07.1996. № 270/96-VR. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996 r. № 39. St. 181.
19. Pro rozvytok ta pidtrymku paralimpiiskoho rukhu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 08.11.2001 r. № 1059/2001.
20. Pro stypendii Prezydenta Ukrainy dlia ditei z invalidnistiu, yaki maiut vysoki dosiahnennia u vseukrainskykh sportyvnykh zmahanniakh, ta yikh treneriv: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 07.09.2022. № № 635/2022. Ofitsiyni visnyk Prezydenta Ukrainy. 2022 r. № 8. St. 16.
21. Pro upravlinnia ob'ektamy derzhavnoi vlasnosti: Zakon Ukrainy vid 21.09.2006. № 185-V. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2006 r. № 46. St. 456.
22. Pro zakhody shchodo fizkulturno-sportyvnoi reabilitatsii osib z invalidnistiu ta pidtrymky paralimpiiskoho i deflimpiiskoho rukhu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 06.04.2006. № 290/2006. Ofitsiyni visnyk Ukrainy. 2006 r. № 15. St. 57.
23. Recommendation CM/Rec(2021)5 of the Committee of Ministers to member States on the Revised European Sports Charter. URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2021-5-on-the-revision-of-the-european-sports-charter/1680a43914> (data zvernennia: 01.03.2023 r.).
24. Zahalna deklaratsiia prav liudyny vid 10.12.1948 r. OON. Holos Ukrainy. 2008. № 236.